

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Michael Augustín
Article / Článok: Polarita stranického systému a stranicka rekonpozícia vo Francúzsku po roku 2017: návrat politického streda
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.74-104>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

AUGUSTÍN, M. 2022. Polarita stranického systému a stranicka rekonpozícia vo Francúzsku po roku 2017: návrat politického streda. In *Politické Vedy*. Vol. 25, no. 1, pp. 74-104. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.74-104>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

POLARITA STRANÍCKEHO SYSTÉMU A STRANÍCKA REKOMPOZÍCIA VO FRANCÚZSKU PO ROKU 2017: NÁVRAT POLITICKÉHO STREDU

THE POLARITY OF THE PARTY SYSTEM AND THE PARTY RECOMPOSITION IN FRANCE AFTER 2017: THE RETURN OF THE POLITICAL CENTRE

Michael Augustín*

ABSTRACT

Emmanuel Macron's electoral victory and the rise of his political subject La République en Marche, led to significant changes at the level of French party politics in recent decades. This new political entity has taken the dominant position of the presidential majority, implying the disintegration of the bipolar "cartel" of the Socialist Party and the Republicans in the National Assembly. In addition to the fundamental recalculation of power relations through the election outcomes, it has resulted in a major reversal at the level of the classical party forces – left and right block, so that the structure criteria of the former party system were significantly violated. In this paper, we provide a more analytical view of which poles formed the party system of the 5th French Republic. We argue that the typical bipolar configuration in the form of the dominant left and right polarity has not existed from the first moment. We carry out a reconstruction of the main poles of the French party system through seat distribution by the individual political groups in the legislature. The key argument of our article is that the structural impact of the Macronist party's electoral success has led to one of the most significant transformations of the party system's polarity: the return of the political centre as the dominant pole and the shift from bipolarity to tripolarity. Regarding the sustainability of the new party reconfiguration, we conclude with several scenarios of further development.

Key words: La République en Marche, Emmanuel Macron, Gaullism, French Fifth Republic, Right, Left, Centre

* Mgr. Michael Augustín, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemská cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: michael.augustin@euba.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2022.25.1.74-104>

Úvod

Zvolenie **Emmanuela Macrona** za ôsmeho prezidenta v poradí od založenia 5. republiky bezprecedentne poznačilo francúzske politické prostredie. Napriek tomu, že inštitucionálne pravidlá volieb 5. republiky nabádajú voličov, aby sa identifikovali a zoskupovali okolo jedného z dvoch veľkých straníckych blokov, z ktorých každý reprezentuje odlišné pozície politického spektra, **Macronovi** sa podarilo prelomiť túto konkurenčnú štruktúru. Najmladšia hlava štátu od čias **Napoleona Bonaparte**ho tak spochybnila status quo, ktorý determinoval systém obsadzovania politických úradov a v rámci ktorého niekoľko desaťročí prebiehala redistribúcia politickej moci medzi dva tábory. Kandidát ani jednej z dvoch veľkých politických strán, ktoré dlhé roky predstavovali dva ústredné póly stranického systému, nepostúpili do druhého kola. V porovnaní so svojimi politickými súpermi, **Emmanuel Macron** nikdy nevykonával žiadny politický mandát s demokratickou legitimitou odvodenou z volieb, či už na lokálnej, alebo národnej úrovni. Už počas svojej predvolebnej kampane sa vyznačoval špecifickým politickým štýlom: dynamickou rétorikou sa usiloval dať najavo svoje odhodlanie vnieť do francúzskej politiky nový vietor a realizovať kľúčové reformy, ktoré odstránia skostnatosť a nepružnosť brániacu Francúzsku naskočiť naspäť na vlnu globálneho politického a ekonomického líderstva. Kým kandidáti „mimo politickej strany“ alebo „mimo systému“ boli v minulosti odsúdení na neúspech, voľby v r. 2017 výrazne zmenili situáciu. Prvýkrát od návratu **de Gaulla** k moci sa podarilo dostať do Elyzejského paláca kandidátovi, ktorého nepodporila žiadna z pevne etablovaných strán na republikovej úrovni.

Fenomén **Macron** však nemožno limitovať iba na jeho osobnosť či víťazstvo v prezidentských voľbách. Ešte ako prezidentský kandidát si bol **Macron** veľmi dobre vedomý, že nemôže fungovať ako silný prezident bez svojej vlastnej lojálnej väčšiny, preto okrem svojej kandidatúry na prezidentskú funkciu venoval úsilie budovaniu svojho hnutia. Môžeme teda hovoriť aj o víťazstve nového politického subjektu, pod ktorým sa **Macron** prezentoval v prezidentských voľbách. To malo za cieľ vybojovať prezidentskú väčšinu na úrovni Národného zhromaždenia. Okrem prezidentských volieb to boli práve voľby do Národného zhromaždenia (11. a 18. jún 2017), ktoré výrazne prispeli k transformácii stranického terénu Francúzska. Vďaka nim sa totiž podarilo subjektu Republika vpred (*La République en marche*, LREM) získať v parlamentných voľbách absolútnu väčšinu mandátov v Národnom zhromaždení a tak mohla vzniknúť pohodlná parlamentná väčšina podporujúca nového prezidenta.

Hlavným cieľom predloženej štúdie je analýza rekompózičie stranického systému 5. Francúzskej republiky s ohľadom na transformáciu etablovaných pólov straníckej politiky a nedávny politický vývoj po voľbách v r. 2017. V článku argumentujeme, že macronistická strana Republika vpred narušila francúzsky stranický systém v dvoch rovinách. Po prvé, ide o kvantitatívnu rovinu, keďže na politickej scéne sa objavil nový subjekt, ktorý zaujal dominantnú pozíciu tzv. *majorité présidentielle* – prezidentskej väčšiny – čo implikuje rozbitie dovtedajšieho bipolárneho „kartelu“ Socialistickej strany (*Parti socialiste*, PS) a potomka gaullistickej politickej strany *Republikáni* (*Les Républicains*, LR) na pôde dolnej komory zákonodarného zboru. Tradične tento názov označuje najväčšie politické hnutie na republikovej úrovni, akým prezidentský subjekt **Charla de Gaulla** vždy bol.¹ Okrem toho, že do systému prenikol nový prvok, došlo prostredníctvom volebných výsledkov k zásadnému prepočítaniu mocenských pomerov v rámci Národného zhromaždenia, a to v neprospech oboch centrálnych politických síl PS a LR. Macronistická strana LREM disponovala na začiatku volebného obdobia absolútnou väčšinou poslancov zákonodarného zboru – 309 z 577 poslancov. Po druhé, v kvalitatívnej rovine dochádza k veľkému zvratu na úrovni straníckej politiky a klasických straníckych pólov – ľavicového a pravicového bloku, na ktorých fungoval politický systém 5. Francúzskej republiky niekoľko desaťročí. Táto rovina súvisí s hodnotovou orientáciou hnutia LREM, s tým, kde sa na politickom spektre situoval a kto sa stal jeho prirodzeným spojencom v prípade podpory vládnych politik. Výsledok volieb teda nielenže potopil strany zľava i na pravej strane spektra, ale boli značne narušené kritériá štruktúry dovtedajšieho stranického systému (Choffat, 2017). Túto argumentáciu bude možné sledovať na pozadí čiastkových cieľov štúdie. V prvom rade sa usilujeme vymedziť oporné politické subjekty 5. republiky, okolo ktorých sa vytvárala vládnuca väčšina alebo opozícia bez bližšieho prihliadania na ideologické atribúty týchto subjektov. Druhým parciálnym cieľom je zobrazit' vývoj straníckej polarity 5. republiky z perspektívy, ktorú predstavuje spektrum ľavica – stred – pravica, pričom sa snažíme preukázať, prečo nemožno do začiatku 80. rokov považovať gaullistický subjekt za predstaviteľa pravicového pólu. Napokon bude našou úlohou vysvetliť, prečo aktuálne dochádza k „prepólovaniu“ stranického systému 5. Francúzskej

¹ Pojem „gaullistický subjekt“ použijeme pre účely tejto štúdie ako pracovný názov, ktorým vyjadrujeme súslednosť a kontinuitu konkrétnych politických subjektov v rámci 5. republiky, nie ako pojem vyjadrujúci určitú hodnotovú orientáciu či politický štýl (gaullizmus).

republiky.

Dlhotrvajúce diskusie v odbornej literatúre sa odohrávajú práve okolo povahy francúzskej politiky a jej polarity, prostredníctvom čoho sa pozorovatelia usilujú vysvetľovať dynamiku prezidentských a parlamentných volieb. Explicitne túto polaritu reprezentujú politické strany, bloky politických strán a redistribúcia ich politického vplyvu vyjadrená volebným výsledkom. Najčastejším interpretačným rámcom pre znázornenie tejto polarity, ktorý sme uprednostili aj v tomto článku, bola využívaná priestorová metafora pravo-ľavého kontinua. Vďaka svojmu dichotomickému charakteru si vo francúzskej politike stále udržiava mimoriadny vplyv (Andersen, Evans, 2003), keďže vyjadruje dva póly politického vesmíru, okolo ktorých boli sústredené kľúčové politické sily 5. republiky. Aj keď politickí vedci hovoria o tom, že metafora politického spektra ako ľavice a pravice zlyháva v zachytení zvyšujúcej sa komplexnosti súčasného sveta a v akademickej diskusii ide do určitej miery o sporné pojmy, diskurzívne sa ľavici a pravici podarilo zostať dominantnými kategóriami politického rozdelenia vo väčšine európskych spoločností. (Lorimer, 2019) Tento vplyv je pozoruhodný, pretože pretrváva napriek poklesu významu tradičného triedneho konfliktu 20. storočia (práca verzus kapitál), kedy ľudia s nižším vzdelaním, príjmami a spoločenským postavením volili politickú ľavicu (komunisti, socialisti), kým voliči s vyšším vzdelaním, príjmami a majetkom prirodzene inklinovali k pravici (republikáni, gaullisti, kresťanskí demokrati). (Piketty, 2020) Ukazuje sa, že táto priestorová metafora, pôvodne stelesňujúca socioekonomický konflikt, dokázala absorbovať aj nové politické konflikty tak, že ľavý a pravý pól politického spektra predstavoval konzistentný súbor hodnôt. Takto napríklad v rámci náboženského konfliktu (cirkev verzus štát) ľavica vždy reprezentovala sekulárne a antiklerikálne postoje, kým tábor podporujúci katolícku cirkev a katolicizmus bol umiestnený na pravici. (Andersen, Evans, 2003) Kým gaullistická pravica bola skôr skeptická a zdržanlivá voči európskej integrácii, socialisti na ľavici reprezentovali skôr prointegračný pól. (Bornschiefer, Lachat, 2009) Politická ľavica neskôr dokázala absorbovať postmateriálny konflikt (Andersen, Evans, 2003); podobne sa dokázali voliči politickej pravice a ľavice rozštiepiť na novom politickom konflikte existujúcom medzi tzv. GAL/TAN líniami (Hooghe, Marks, Wilson, 2002; Bakker a kol., 2015).² **Thomas Piketty** (2018) zasa hovorí o konflikte dvoch elít:

² Akronym GAL predstavuje environmentálny aspekt (green), element participatívnej demokracie (alternative) reprezentovaný rôznymi protestnými hnutiami a liberálny resp. libertariánsky aspekt (libertarian). Akronym TAN predstavuje zástancov tradičných hodnôt (traditions), autoritu (authority) a nacionalizmus (nationalism).

„brahmanskej“ ľavice a „obchodníckej“ pravice, v dôsledku čoho chudobnejšie a nekvalifikované vrstvy zostávajú bez politického zastúpenia, čo ich vedie buď k volebnej neúčasti alebo podpore rôznych antiestablišmentových (populistických) síl.

Vymedzenie pólov stranického systému sa v prípade Francúzska potýka s niekoľkými ťažkosťami metodologického charakteru, s ktorými je potrebné sa vysporiadať hneď na začiatku. Môžeme uvažovať o týchto póloch na základe volebných výsledkov, teda koľko hlasov voličov získala strana či už v absolútnych číslach, alebo v percentách. Tu nám však situáciu komplikuje charakter jednomandátového dvojkolového systému. V prvom rade, strany vychádzajú z každého kola s odlišnými výsledkami. Po druhé, politické subjekty uzatvárajú navzájom predvolebné aliancie a dohody o podpore kandidátov, čo zneprehľadňuje volebný výsledok politickej strany ako takej. A napokon, voliči prichádzajú do volebnej miestnosti dvakrát a rozhodujú sa dvakrát, čím prirodzene dochádza k preskupovaniu preferencií medzi prvým a druhým kolom volieb. Percentuálne zisky jednotlivých strán však do určitej miery neodrážajú ich reálnu silu na pôde Národného zhromaždenia a preto nemôžeme uprednostniť pre naplnenie našich cieľov takýto metodologický prístup.

Rozumnejšie sa javí pristupovať k vymedzeniu stranických pólov prostredníctvom počtu kresiel, ktorý stranám prináleží už priamo v Národnom zhromaždení, kde rozhoduje stranická identita víťazného kandidáta z daného volebného obvodu. Veľakrát sa stáva, že bezprostredne po voľbách dochádza k preskupovaniu poslancov, štiepeniu, vytváraniu poslaneckých klubov a počet mandátov, ktorý strane prináleží na základe volebného výsledku, je v konečnom dôsledku odlišný od toho, ktorý napokon dokáže zoskupiť v rámci svojho poslaneckého klubu. Preto sme sa pre identifikáciu kľúčových stranických blokov a pólov rozhodli vziať do úvahy počet mandátov konkrétnych poslaneckých klubov. Najpočetnejšie poslanecké kluby sa pritom vytvárali vždy okolo poslancov reprezentujúcich dve víťazné politické strany.³ Vychádzali sme z dát publikovaných na stránke *france-politique.fr* pre výsledky volieb do Národného zhromaždenia v r. 1958 – 2017. Kľúčovou premennou bola kompozícia dolnej komory zákonodarného zboru podľa oficiálne formovaných poslaneckých klubov. Operacionalizáciu premennej sme uskutočnili prostredníctvom vyjadrenia politickej sily jednotlivých klubov ako percentuálny podiel rozdelenia

³ Prezident v úrade pochádzal z jedného z týchto táborov s výnimkou prezidentských volieb v r. 1974, keď bol Valéry Giscard d'Estaing kandidátom FNRI.

poslaneckých mandátov podľa jednotlivých klubov. Pomocou zvolenej premennej sme následne pristúpili k rekonštrukcii pólov stranického systému na základe kritérií, ktoré bližšie špecifikujeme v druhej časti štúdie. Pre naplnenie čiastkových cieľov bola určujúcou metódou komparácia rozloženia politických síl do konkrétnych stranických blokov na pôde Národného zhromaždenia v jednotlivých historických etapách 5. republiky a pozorovanie strednodobých trendov vývoja v rámci časových jednotiek tvoriacich volebné obdobia.

V tejto štúdii prinášame analytickejší pohľad na to, aké póly tvorili stranický systém 5. Francúzskej republiky. Približujeme historický vývoj systému politických strán od r. 1958. Intepretujeme ho vzhľadom na jednotlivé voľby do Národného zhromaždenia, aliancie a spojenectvá, ktoré sa utvárali na pôde dolnej komory parlamentu, preskupenia a posuny, ku ktorým dochádzalo. Vymedzujeme „pilierové“ politické subjekty, okolo ktorých sa utvárala neskoršia pravo-ľavá bipolarita a poukazujeme na ich postavenie z hľadiska parlamentného vplyvu. Argumentujeme, že charakteristická bipolárna konfigurácia v podobe dominantného ľavého a pravého pólu tu neexistovala od prvého momentu. Hoci sa systém politických strán postupne do takejto podoby vyformoval, prvé dvadsaťročie bolo charakteristické dominanciou centristického pólu, ktorý reprezentoval politický subjekt prezidenta **Charla de Gaulla**. Usilujeme sa zdôvodniť, prečo gaullistický subjekt nemôžeme považovať za reprezentanta pravicového pólu až do začiatku 80. rokov. Kľúčovým argumentom nášho textu je tvrdenie, že vďaka štrukturálnym dopadom volebného úspechu hnutia LREM v r. 2017 došlo k najvýznamnejšiemu „prepólovaniu“ stranického systému 5. republiky za posledné štyri desaťročia v podobe návratu dominantného pólu politického streda a k posunu od bipolarity k tripolarite. Tu prinášame dôvody, prečo LREM stelesňuje tretí, centristický pól, nachádzajúci sa medzi ľavicovým a pravicovým. V závere sa usilujeme zadefinovať hlavné tendencie vývoja a formulovať jeho niekoľko možných scenárov.

1. Vývoj stranického systému 5. republiky

Systém politických strán vo Francúzsku sa historicky vyznačoval vysokou mierou fragmentácie, ideologickým zafarbením a regionálnou špecializáciou: politické strany často odrážali politickú realitu v rôznych regiónoch krajiny. (Cole, 2005) Centralizované, koherentné a disciplinované strany začali vznikať až počas 4. republiky po r. 1945. Vtedy vzniká Ľudové republikánske hnutie (*Mouvement républicain populaire*, MRP) ako kresťanská demokracia so

stredopravou orientáciou. Na ľavom spektre existovali dva vysoko organizované rivalistické subjekty: Francúzska sekcia robotníckej internacionály (*Section française de l'Internationale ouvrière*, SFIO) a Komunistická strana Francúzska (*Parti communiste français*, PCF). V rámci 4. republiky bolo SFIO súčasťou širokej koalície nazývanej Tretia sila (*Troisième Force*), ktorú tvorilo spolu s MRP, Radikálnou stranou (*Parti radical*, PR) a Demokratickou a socialistickou úniou odboja (*Union démocratique et socialiste de la Résistance*, UDSR). Jej úlohou bolo tvoriť určitý centristický pól a izolovať tak komunistov a hnutie **Charla de Gaulla** – Združenie francúzskeho ľudu (*Rassemblement du peuple français*, RPF). (Ross, Jenson, 1983) Vysoká fragmentovanosť stranického systému sa podpisovala na stabilite vlád: vládne kabinety sa počas tretej republiky striedali v priemere každých 12 mesiacov, počas štvrtej republiky trvali vlády priemerne sedem mesiacov, takže sa medzi r. 1947 a 1958 vystriedalo až 24 vlád. (Williams, 1964)

5. republika vznikala preto ako reakcia proti režimu hašterivých politických strán, predominancii parlamentu nad vládou, politickej nestabilite výkonnej moci a vo všeobecnosti proti politickej triede, ako svoj zámer hodnotil v r. 1965 generál **de Gaulle**: „Navrhoval som urobiť Ústavu z r. 1958 (...) so zámerom ukončiť režim politických strán. V tomto duchu bola urobená ústava.“ (Perraudeau, 2001) **De Gaulle** sa usiloval situovať ponad pravoľavé štiepenie politických strán: „Francúzsko nie je ľavica! Francúzsko nie je pravica! Skutočnosť, že podporovatelia pravice a podporovatelia ľavice vyhlasujú, že patrím k opačnej strane, dokazuje presne to, čo vám hovorím, teda že nie som z jednej ani druhej strany, som pre Francúzsko.“ (Entretien avec Michel Droit..., 1965) V tomto duchu vybuďoval aj svoje hnutie Únia pre novú Republiku (*Union pour la nouvelle République*, UNR), ktoré nebolo ideologicky homogénne. Zahŕňalo viacero prúdov, od pravice, až po sociálnodemokratické krídlo (Billard, 2005) stelesnené predstaviteľmi gaullistickej ľavice operujúcimi pod politickou značkou Demokratickej únie práce (*Union démocratique du travail*, UDT), ktorá sa pred voľbami v r. 1962 spojila s UNR. Gaullistické hnutie sa teda nachádzalo v strede, medzi ľavicou (PCF, SFIO) na jednej strane a negaullistickou pravcou na strane druhej, keďže **de Gaulle** sa odmietal identifikovať s jedným či druhým pólom. O existencii ľavicového (revolučného) pólu nemôžeme pochybovať, aj pre deklaratívny, nezmieriteľný postoj socialistov a komunistov voči kapitalizmu. V tomto SFIO a PCF tvorili od prvých momentov protipól gaullistickej UNR, keďže postoje gaullistov voči kapitalizmu zo systémovej perspektívy boli skôr zmierlivé. Hovoriť však v tejto dobe o gaullistickom hnutí ako o pravom póle stranického

spektra, kedy táto priestorová metafora stelesňovala socioekonomický konflikt práce a kapitálu, by bolo zavádzajúce. Dôvody, prečo odmietame gaullistický subjekt identifikovať v tomto období s pravitou, prinášame v druhej časti.

Na začiatku 5. republiky bola MRP v pozícii vládnej strany spolu s gaullistami (vláda **Debré**, **Pompidou I** a **Pompidou II**). Ministrom MRP sa však stále menej páčil európsky kurz nastavený **de Gaullom**, ako aj myšlienka priamej voľby hlavy štátu, takže napokon na jar 1962 opúšťajú exekutívu. Následne sa istý čas pokúšalo spojiť s radikálmi a SFIO s cieľom vytvoriť „väčšinový pól” na štýl *Troisième Force*, no SFIO túto cestu odmietlo. (Delwit, 2014) Ďalšou stranou negaullistickej pravice, ktorá spolupracovala s UNR, bolo Národné centrum nezávislých a roľníkov. (*Centre National des Indépendants et Paysans*, CNIP) Išlo v podstate o druhý najpočetnejší klub v Národnom zhromaždení, vzhľadom na ich volebný výsledok v r. 1958 ako druhej najsilnejšej strany. Po parlamentných voľbách v r. 1962 odídenci z CNIP vytvárajú klub Nezávislých republikánov (*Républicains indépendants*, RI) a pripájajú sa ku gaullistickej väčšine. Jej zakladateľom bol neskorší prezident **Valéry Giscard d'Estaing**. Po ekonomickej línii išlo o liberálov reprezentujúcich ďalší negaullistický stredopravý subjekt zastupujúci malých podnikateľov, vedúcich a manažérov veľkých podnikov. Politicky sa však vnímali ako súčasť centra, ktoré brali nielen ako bod politického spektra, ale ako spoločenskú realitu. (Ysmal, 1989) Z RI sa v r. 1966 konštituuje ako politická strana Národná federácia nezávislých republikánov (*Fédération Nationale des Républicains Indépendant*, FNRI). V r. 1977 sa názov strany mení na Republikánsku stranu (*Parti républicain*, PR) a naďalej aktívne podporuje svojho prezidenta v úrade. V tom istom roku z dôvodu blížiacich sa volieb do Národného zhromaždenia **d'Estaing** vytvára Zväz pre francúzsku demokraciu (*Union pour la démocratie française*, UDF). Podarilo sa mu v ňom zoskupiť spolu šesť centristických subjektov a negaullistických strán pravého stredú.

Tým pádom môžeme konštatovať, že 70. roky sa niesli v duchu smerovania k dvom pólom zloženým so štyroch politických subjektov. Utvorila sa tzv. bipolárna štvorylka (Duverger, 1996) zložená z ľavicového bloku PS (vznikla v r. 1969 ako nástupnícky subjekt SFIO), komunistickej PCF a bloku tvoreného gaullistickým Združením pre republiku (*Rassemblement pour la République*, RPR) a negaullistickou UDF, čím nastala prísnejšia bipolarizácia stranického systému na oboch stranách spectra. (Cole, 2005) V uvedenom zložení sa dva bloky striedali pri vládnutí s menšími obmenami až do r. 2007 (1978 – 1981 RPR a UDF; 1981 – 1986 PS a PCF; 1986 – 1988 RPR a UDF; 1988 – 1993 PS, PCF

odmietla vládnu koalíciu; 1993 – 1997 RPR a UDF, 1997 – 2002 PS a PCF, 2002 – 2007 UMP a UDF). Z hľadiska rozdelenia parlamentných kresiel táto štruktúra najzreteľnejšie dominovala stranickému systému v období rokov 1978 – 1986 a potom ešte v r. 1993 – 1997.

Od polovice 70. rokov môžeme hovoriť o nástupe neogaullistického krídla v rámci UDR (neskôr RPR) a postupnej pravicovej konverzii gaullistického hnutia smerom k ekonomickému liberalizmu, ktorá sa odohráva a prelhubuje počas 80. a 90. Rokov. (Delwit, 2014) Stranícky systém 5. republiky sa postupne vyformoval – vďaka väčšinovému volebnému systému vo voľbách do Národného zhromaždenia a priamej voľby hlavy štátu (od r. 1965) – do dualistickej konfigurácie stranicko-politického bloku reprezentujúci konflikt medzi ľavicou a pravitou. (Rispin, 2021) Ako sme sa však snažili naznačiť, nebolo tomu tak od samého začiatku. Aj keď, pochopiteľne, vylúčenie SFIO zo spolupráce s gaullistickými vládami a konečná konsolidácia stredopravého bloku okolo gaullistickej strany utvorila pravoľavú polarizáciu stranického systému.

V súvislosti s postindustriálnym posunom a zmenami v sociálnej štruktúre francúzskej spoločnosti v 80. rokoch dochádza i k posunu od striktno ideologicky a triedne orientovaných masových strán k novému typu politickej strany: „catch-all“ strane. (Kirchheimer, 1966) S úbytkom elektorátu PCF sa systém na ľavom spektre „uťahuje“: tu sa rozhodujúcou politickou silou stáva PS. Na pravom spektre dominuje symetrický dvojblok gaullistickej RPR a UDF, ktoré zostávajú prirodzenými spojencami v tejto časti spektra až do r. 2002. Tradičný socioekonomický konflikt stelesňovaný dichotómiou ľavice a pravice sa postupne stiera vďaka konvergencii politik vládnych strán ľavice a pravice, kedy sa obe strany snažili získať rastúce stredné vrstvy. (Rispin, 2021) Éra socialistického prezidenta **Mitteranda** je vnímaná ako kľúčový zlom v ekonomických postojoch PS. (Grunberg, 2011) Kým sa ľavica začína približovať pravici obhajovaním liberálnejších ekonomických politik, deregulácie a privatizácie, gaullisti ustupujú zo svojich konzervatívnych pozícií v sociálnych a kultúrnych hodnotách (tento proces symbolicky začal, keď prezident **Valéry Giscard d’Estaing** po nástupe do prezidentskej funkcie v 70. rokoch legalizoval potraty).

Od 70. rokov postupne narušoval vtedajší systém tretí prvok, Národný front (*Front National*, FN).⁴ Ten čoraz významnejšie prenikal do systému v niekoľkých,

⁴ Zmieňujúc sa v tejto štúdii o skoršom období Macronovej politickej kariéry, používame pre stranu Marine Le Penovej vtedajší názov Národný front, vediac, že v r. 2018 prišlo k jeho premenovaniu na Národné združenie (*Rassemblement national*).

no stále silnejších vlnách, síce často diskvalifikovaný „kartelovo“ pôsobiacim väčšinovým volebným systémom, no získavajúci čoraz väčšiu časť elektorátu. V 80. rokoch môžeme konštatovať existenciu nie len nového aktéra na politickej scéne, ale podľa niektorých aj prítomnosť nového, svojbytného tretieho pólu, straníckej politiky (Bornschieer a Lachat, 2009) – pólu extrémnej pravice. Strana dosiahla veľké zisky v parlamentných voľbách prvý raz v r. 1986, v jediných voľbách do Národného zhromaždenia v existencii 5. republiky, ktoré boli organizované na základe systému pomerného zastúpenia. Obsadila 35 mandátov, rovnako ako PCF, čo je vôbec historicky najvyšší počet poslancov, ktorý sa FN podarilo získať. Zároveň to bolo jediné volebné obdobie v histórii, kedy FN dokázal založiť na úrovni Národného zhromaždenia vlastný poslanecký klub.

Kým niekdajšie subjekty „bipolárnej štvorylky“ úspešne zhromaždili 90 % hlasov voličov vo voľbách do Národného zhromaždenia v r. 1978, v r. 1997 súčet hlasov týchto strán tvoril už len 67 %. FN zožal v prvom kole parlamentných volieb v tomto roku takmer 15 % hlasov a necelých 7 % Zelení (*Les Verts*, LV). Tí sa stali súčasťou tzv. *gauche plurielle* – širokej ľavicovej koalície počas kohabitácie v r. 1997 – 2002. V roku 2002 vzniká fúziou gaullistickej RPR, menších stredopravých strán a odídencom z UDF Únia pre ľudové hnutie (*Union pour un mouvement populaire*, UMP), od r. 2015 existujúca pod názvom Republikáni. Dlhodobá konvergencia programových profilov oboch strán, ako aj štiepenie straníckeho systému podľa dvojkolového väčšinového vzorca (Bornschieer, Lachat, 2009) viedli k postupnému koncu UDF v r. 2007, keď sa jej nástupníckym subjektom stalo centristické Demokratické hnutie (*Mouvement démocrate*, MoDem).

Francúzsky stranícky politický systém vstúpil do nového milénia s bipolárnou štruktúrou straníckych blokov alternujúcich sa pri moci (na národnej i lokálnej úrovni) pri existencii mocensky eliminovaného tretieho pólu extrémnej pravice bez koaličného potenciálu. Dominanciu pólov UMP a PS vo voľbách 2002 potvrdil aj ich celonárodný volebný výsledok v r. 2007 a 2012 pri prezidentských i parlamentných voľbách. Stranícky systém mal v tomto období tendenciu posúvať sa ku vyššej miere kartelizácie (Katz, Mair, 2009) v tom, ako obe strany boli prerastené so štátom, napojené na systém verejného financovania a v konečnom dôsledku aj vďaka podobným vládnym politikám realizovaných oboma stranami, ktoré nepredstavovali pre voličov skutočnú alternatívu. (Delwit, 2014; Rispin 2021) Z tohto pocitu zároveň dokázali profitovať **Marine Le Penová** a **Jean-Luc Mélenchon**, čím dokázali osloviť tých voličov, ktorí sa cítili zabudnutí a ignorovaní inými politickými subjektmi. (Rispin, 2021). Len pripomeňme

naratív, s ktorým svojho času pracoval napríklad FN, keď jeho predstavitelia vyhlasovali, že umiernená pravica a umiernená ľavica sú v skutočnosti rovnaké. (Denis, Karlin, 2014; FN: „La gauche et la droite c'est la même chose“, 2012) S odkazom na túto rétoriku sa postupne etabloval sarkastický akronym „UMPS“, ktorý mal symbolizovať zameniteľný charakter dvoch pilierov dualistického stranického systému, Únie pre ľudové hnutie (UMP) a Socialistickej strany (PS).⁵

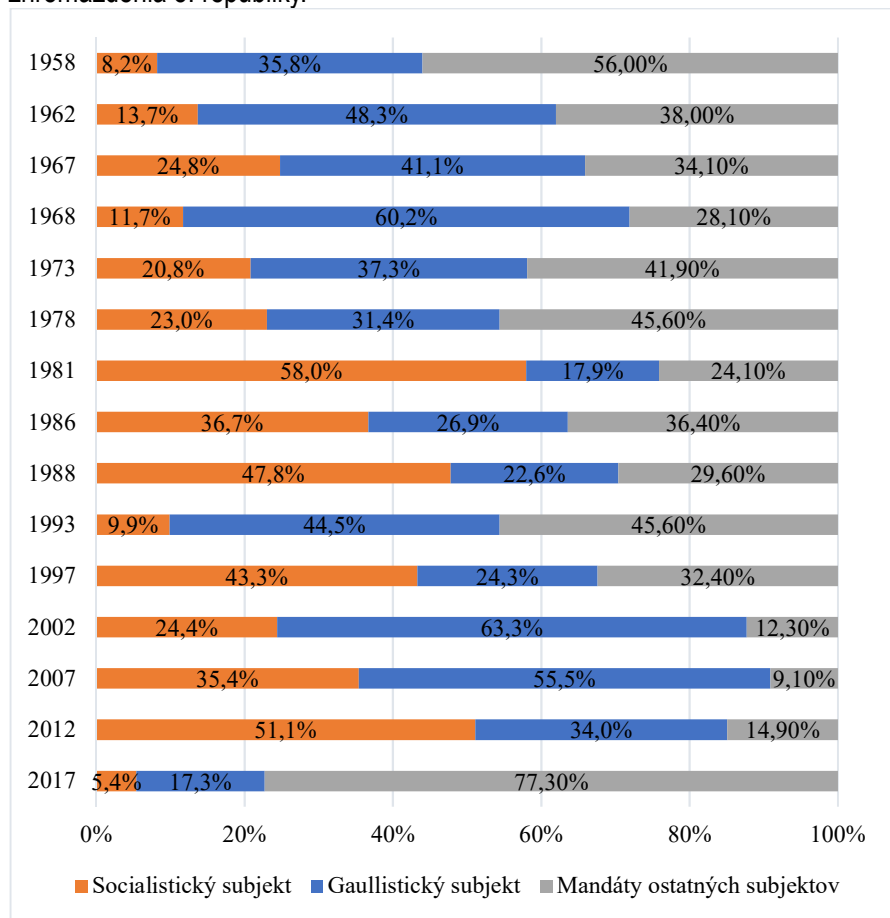
V r. 2011 prevzala predsednícke kormidlo v rámci FN po svojom otcovi **Marine Le Penová**. Strana prešla procesom ideologickej, programovej a personálnej transformácie (tzv. *dediabolizácia*) s cieľom pretrhnúť väzby na krajnú pravicu a spojitosť s extrémistickou stigmou, ktorú si strana niesla z minulosti. (Augustín, 2017) Odvtedy strana prekonáva všetky dovtedajšie volebné úspechy a voličská podpora FN sa značne rozrástla. **Le Penová** sa v posledných prezidentských voľbách stretla v druhom kole s bývalým ministrom hospodárstva **Emmanuelom Macronom**, ktorého hnutie LREM o mesiac neskôr zvíťazilo vo voľbách do Národného zhromaždenia s 308 zvolenými kandidátkami, pričom vytvorilo poslanecký klub s 313 zákonodarcami. Po týchto voľbách poslanecký klub LR obsadil 100 kresiel, klub PS tvoril 30 poslancov, Národné združenie (*Rassemblement national*, RN) získalo 8 mandátov. Prvýkrát ani jedna z veľkých politických strán nedokázala zostaviť väčšinu na úrovni dolnej komory parlamentu. Absolútnou väčšinou mandátov totiž disponovala LREM. Zároveň sa na ľavom spektre objavil nový politický subjekt reprezentujúci radikálnu ľavicu, idey demokratického socializmu, ekosocializmu či altermondializmu. Nepoddajné Francúzsko (*La France insoumise*, LFI) vzniklo v r. 2016 ako hnutie pre podporu prezidentského kandidáta a populárneho ľavicového politika **Jeana-Luca Mélenchona**. O rok neskôr sa pretransformovalo na politickú stranu a uchádzalo sa o hlasy voličov vo voľbách do Národného zhromaždenia, v ktorých získalo 17 poslancov. Prezidentskú väčšinu utvorili poslanci LREM s centristickými subjektmi: zástupcami MoDem, Radikálnej strany ľavice (*Parti radical de gauche*, PRG) a poslaneckým klubom „*Les Constructifs*“ – odštiepencami z PS a LR – tvoriacim jeden celok s poslancami Únie demokratov a nezávislých (*Union des démocrates et indépendants*, UDI), ktorí sa rozhodli vyjadrovať vláde podporu.

⁵ Podobne neskôr komentovala Marine Le Penová nominácia Édouarda Philippa za predsedu vlády, keď ju označila ako „*potvrdenie existencie systému UMPS, ktorý môže byť teraz prekrstený na LREM*“ (Le Pen: Philippe à Matignon..., 2017) s odvolaním sa na skratku Republikánov (LR) a En Marche (EM).

2. Vymedzenie pólov stranického systému

Pokiaľ uvažujeme o póloch stranického systému v rámci 5. republiky ako o individuálnych politických stranách, za nosné piliere – *partis pivots* – okolo ktorých sa vytvárala vládnuca väčšina alebo opozícia, môžeme v tomto ponímaní považovať nasledujúce subjekty, ktoré vždy vznikali fúziou predchádzajúceho. Ako predstaviteľ ľavice je to SFIO, v r. 1965 – 1968 Federácia demokratickej ľavice a socialistov (*Fédération de la gauche démocrate et socialiste*, FGDS) a od r. 1969 PS. Väčšinu na pôde Národného zhromaždenia vytvorila prvýkrát až v r. 1981. Na druhej strane to je gaullistické hnutie UNR, ktoré v r. 1962 zmenilo názov na Únia pre novú Republiku – Demokratická únia práce (*Union pour la nouvelle République-Union démocratique du travail*, UNR-UDT), v r. 1967 – 1968 to bola Únia demokratov pre 5. republiku (*Union des démocrates pour la Cinquième République*, UD-V^e), v r. 1967 – 1976 Únia demokratov pre Republiku (*Union des démocrates pour la République*, UDR). Od r. 1976 nieslo gaullistické hnutie pomenovanie RPR, od r. 2002 UMP a napokon, od r. 2015 figuruje pod názvom LR. Podľa tejto logiky sme vypracovali graf, ktorý nám ukazuje, že poslanecké kluby týchto stranických pilierov 5. republiky mali po celé jej trvanie (s výnimkou prvého volebného obdobia 1958 – 1962) v Národnom zhromaždení vždy nadpolovičnú väčšinu kresiel, až kým túto dominanciu nezmenili voľby v r. 2017 a macronistický subjekt LREM. Súhrnne nazývame v grafe prvý pilier socialistickým subjektom a druhý pilier označujeme ako gaullistický subjekt.

Graf 1: Percentuálny podiel rozdelenia poslaneckých mandátov v rámci socialistického a gaullistického subjektu podľa výsledkov volieb do Národného zhromaždenia 5. republiky.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa france-politique.fr

Vidíme teda, že oba subjekty boli dominantnými pólmi straníckej politiky počas 5. republiky. Môžeme hovoriť o bipartitnej konfigurácii, pričom oba subjekty prechovávali nepriateľský postoj k vytváraniu širokej koalície, takže vždy stáli proti sebe. Ich sila nebola ekvivalentná; z hľadiska dĺžky trvania vlád a dominancie na pôde dolnej komory parlamentu bol gaullistický subjekt silnejší a úspešnejší. Nemôže byť teda pochyb, že išlo o dva hlavné póly stranického

systemu. Socialistický, ako aj gaullistický subjekt vždy operoval koalíčným potenciálom, takže bloky, ktoré vytvárali pre účel vzniku prezidentskej väčšiny, predstavovali ešte robustnejšiu dominanciu, pokiaľ ide o politický vplyv oboch táborov. K rekonpozícii týchto pomerov v Národnom zhromaždení došlo v r. 2017: socialistický aj gaullistický pól boli eliminované na úkor nového subjektu, LREM.

V druhom kroku sa pozrieme na to, či tieto stranické póly reflektovali pravoľavé štiepenie stranického spektra. V prípade socialistického pólu, aj vzhľadom na ich nezmierlivý postoj voči kapitalizmu, bola PS reprezentantom ľavice. Nespolupracovali so stredopravými a pravicovými subjektmi, ale uzatvárali spojenectvá s ideovo príbuznými stranami: PCF, neskôr zelené strany LV a EELV alebo stredoľavý subjekt PRG a reprezentanti tzv. *Divers gauche* (ľavicoví poslanci bez straníckej príslušnosti, bývalí členovia politických strán alebo členovia rôznych mikrostrán). Aj napriek svojmu posunu doprava vo verejných politikách od 80. rokov sa socialisti nikdy nevzdali svojej identifikácie s ľavicovým pólom a ľavice v rámci stranického systému. V prípade gaullistického subjektu však nie je také jednoznačné stotožniť ho s pravicovým pólom.

V tomto smere upriamujeme pozornosť na **Duvergerov** koncept „večného močiaru“ (*l'éternel marais*). **Duverger** argumentoval, že 80 % väčšín podporujúcich vládu z rokov 1789 až 1958 boli väčšiny, v ktorých spolu vládli umiernená ľavica a umiernená pravica. **Robert Elgie** (2017) ponúka zaujímavú kritiku nepresnosti **Duvergerovej** tézy o „večnom močiaru“ a poukazuje na jej rozporuplné momenty. Je pravda, že **Duvergerova** predstava o politickej súťaži bola založená na prísne dualistickej koncepcii boja medzi pravcou a ľavicou a zároveň veril, že umiernená ľavica a pravica môžu vládnuť spolu v rámci jednej väčšiny zanechávajúc „revolučnú“ ľavicu a „extrémistickú“ pravicu ako opozičné sily voči centristickej väčšine. **Duvergerov** argument o centrizme nie je primárne o verejných politikách konkrétnych politických strán, nie je sociologickou analýzou o distribúcii voličských preferencií, ale je predovšetkým o meta-povahe straníckej súťaže. (Elgie, 2017) **Elgie** nadväzuje na **Duvergerov** argument a pokúša sa ho metodologicky i empiricky aktualizovať od r. 1958 až po súčasnosť. Za čisté ľavicové väčšiny považuje tie obdobia 5. republiky, kedy Socialistická strana tvorila jeden koalíčný alebo opozičný blok s Komunistickou stranou a naopak, ako čisto pravicové väčšiny identifikuje tie, keď pravicový blok gaullistov a negaullistických subjektov vládol v opozícii voči ľavici ako celku. Súhlasíme, že meta-stranícky systém v podobe určitých pólů existoval od začiatku 5. republiky. Takisto sa zhodujeme s **Elgieho** záverom, že nástup

Macrona a LREM značí návrat centristických vlád „večného močiara“. Nerozumieme však, prečo podľa rovnakých kritérií **Elgie** neposudzoval aj gaullistické hnutie, s ktorým ma LREM viacero spoločných znakov. Miesto toho automaticky stotožnil gaullistický subjekt s pravicovým pólom meta-systému politických strán tej doby. Nebola to podľa nášho názoru len **Debrého** vláda, ktorá mala charakter „marais“, ako uvádza (porov. Elgie, 2017).

Aj keď UNR uzatvárala vládne aliancie s pravicovými subjektmi ako boli CNIP, RI alebo centristické Demokratické centrum (*Centre démocrate*, CD), je to práve charakter ideového gaullizmu, ktorý nám neumožňuje považovať ústredný subjekt politického spektra za pravicu minimálne do konca 60. rokov. Vznikali široké, centristické koalície, kde stranu politického streda predstavovalo práve UNR, zatiaľ čo ich stredolavú protíváhu v týchto vládoch reprezentovali od r. 1962 ľavicoví gaullisti v rámci UDT. Tí neskôr s UNR splynuli v jeden gaullistický politický subjekt, UDR. Zároveň však aj v samotnej UNR existovali viaceré ideové prúdy a boli prirodzene prítomné pnutia medzi konzervatívnymi a liberálnejšie orientovanými straníckymi kádrami. Napriek tomu, pod vplyvom **de Gaulla** sociálne reformy UNR vysielali jasné signály aj k robotníckej triede a pracujúcim, ktorí tvorili značnú časť podporovateľov **de Gaulla** v prvých desiatich rokoch trvania 5. Republiky. (Goguel, 1990) Gaullisti sa usilovali reprezentovať skôr určitý kompromis medzi záujmami kapitálu a robotníkov (Rémond, 1990). „Zväzok kapitálu a práce“ (*Association capital – travail*) mal významné miesto vo vyhláseniach **de Gaulla** už počas epochy RPF: už vo svojom štrasburskom prejave zo 7. apríla 1947 predstavoval teóriu „tretej cesty“ medzi kapitalizmom a kolektivismom. (Touchard, 1978) Sociálne pozície gaullistov, ktoré zaznievali v tlači ešte v r. 1947 – 1954, boli veľakrát explicitne ľavicové; aktívne sa podieľali na podpore robotníckych štrajkov. (Lachaise, 1990) Vlajkovou loďou progresívnej sociálnej politiky gaullistov bolo zavedenie podieľania sa zamestnancov na ekonomických výsledkoch a ziskoch podnikov, najskôr fakultatívne, od r. 1967 obligatórne pre podniky s viac ako 100 zamestnancami. (Le Van-Lemesle, 1990) Nielen to, že sa gaullistické hnutie odmietlo stotožniť s pravým či ľavým pólom stranického systému, boli to aj inovatívne sociálne politiky gaullistov, ktoré ich odlišovali od ich ekonomicky liberálnejších politických partnerov. Na druhej strane si gaullisti ponechali imidž reprezentanta francúzskeho suverenzizmu v podobe presadzovania národnej a európskej nezávislosti a tiež konzervativizmu postaveného na tradičných morálnych hodnotách.

Na sklonku 60. rokov sa stáva premiérom predstaviteľ ľavicového gaullizmu v UDR. **Jacques Chaban-Delmas** ohlásil v r. 1969 vznik projektu „Novej

spoločnosti“ (*Nouvelle société*). Táto politika mala byť odpoveďou na hlbokú spoločenskú krízu z r. 1968. **Chaban** bol inšpirovaný centristickým progresivizmom, snahou reformovať ťažkopádny, neefektívny štát. Hovoril o socializme, v r. 1971 v jednom zo svojich prejavov vyhlásil: „*Socializmus, ten vytvárame každý deň.*“ (Casanova, 1971) Svoj projekt Novej spoločnosti opisoval takto: „*Musíme dať ekonomiku do služieb spoločnosti a spoločnosť do služieb človeka. (...) To, je to, čo nazývam socializmus. Ale ak to nenazvete socializmom, je mi to jedno.*“ (Brunet, 2016). Prezident **Georges Pompidou** nebol s týmto projektom stotožnený, čo povzbudilo konzervatívnu gaullistickú opozíciu v kritike premiéra. **Chabanova** demisia v r. 1972 a zlyhanie „Novej spoločnosti“ viedlo k víťazstvu konzervatívneho krídla v UDR. Ľavicoví gaullisti postupne strácajú v strane vplyv a kormidlo sa ujímajú neogaullistickí predstavitelia strany na čele so **Jacquesom Chiracom**, ktorým sa postupne spúšťa historická pravicová konverzia gaullistov. UDR sa tak nepochybne dostáva viac do pravej časti spektra a jej noví predstavitelia už nedokázali získať späť ľavicový elektorát zjednotený pod osobou **de Gaulla** v prvých rokoch 5. republiky. (Ysmal, 1989; Goguel, 1990) Symbolicky to potvrdila aj nešťastná nominácia, ktorú **Jacques Chaban-Delmas** získal od UDR pre prezidentské voľby v r. 1974. Gaullistický elektorát sa rozdelil a uprednostnil nominanta FNRI, liberálneho **Valéryho Giscarda d'Estainga**, vďaka čomu kandidát UDR skončil pred bránami druhého kola.

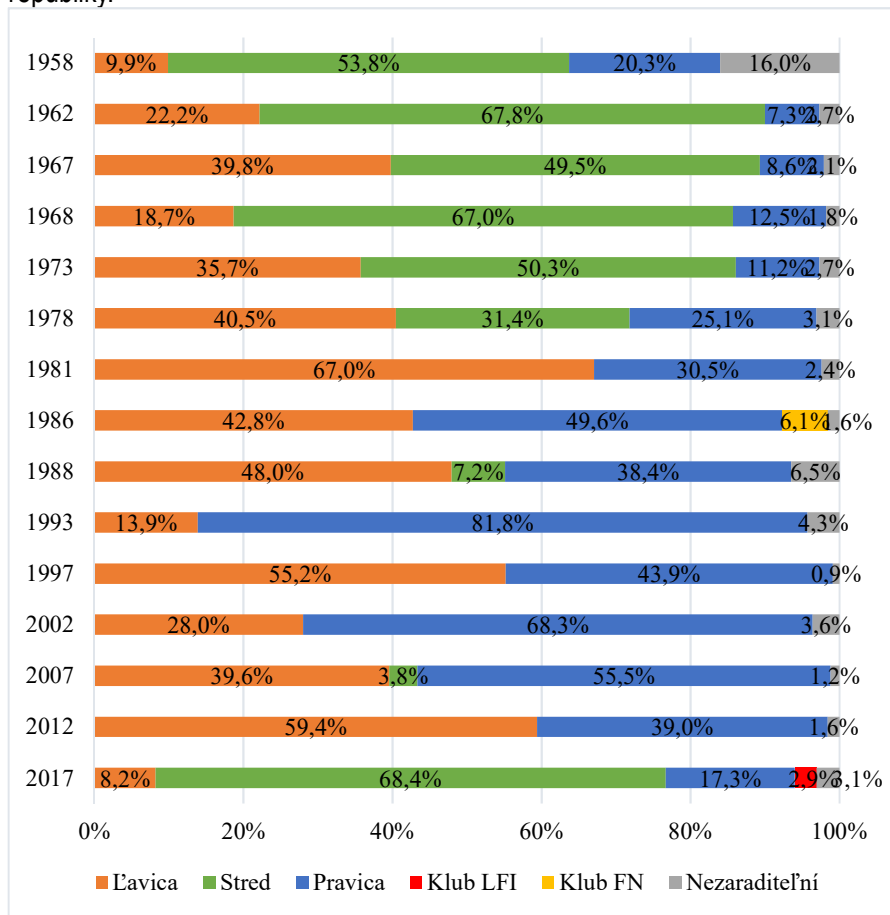
Po zvolení **d'Estainga** za prezidenta sa UDR (od r. 1976 RPR) nachádzalo ešte naľavo od FNRI. **Jacques Chirac** sa v polovici 70. rokov usiloval obhajovať sociálny diskurz voči pracujúcim a odmietal spájanie UDR s pravickou: „*Nič by nemohlo byť horšie ako pokušenie nás umiestniť vpravo. Na toto tu máme dokonale adaptované iné politické hnutia.*“ (Passeron, 1975) „*Odmietame demagogický program socialisticko-komunistickej ľavice ako aj riešenia ortodoxnej, klasickej, konzervatívnej pravice, s ktorou sme aktuálne súčasťou väčšiny.*“ (Passeron, 1977) „*Vráťte sa ku gaullistickému hnutiu, ktoré nie je ani pravicovým hnutím – na rozdiel od toho, čo by mu niektorí chceli pripísať z taktických alebo záujmových dôvodov – ani prirodzene marxisticky inšpirovaným hnutím. (...) Vo Francúzsku existuje sociálnodemokratická citlivosť. Nájdete ju v RPR.*“ (Le président du R. P. R. revendique..., 1977) Tento pragmatický a rétorický príklon gaullistov k ľavici kulminuje pred voľbami do Národného zhromaždenia v r. 1978. S príchodom neoliberalného obratu od 80. rokov môžeme postupne hovoriť o deklaratívnom príklone RPR k ekonomicky liberálnejším politikám a k pravici. (Pozzi, 2020) To sa plne preukázalo po zvolení **Françoisa Mitteranda** za prezidenta v r. 1981, kedy RPR prešlo z ľavicovej

kritiky **d'Estaingovej** vlády ako „pokročilého liberalizmu“ ku kritike pravicovej, v súlade s ktorou to bolo obdobie „bujarého socializmu.“ (Baudouin, 1990) Zároveň viacerí politici patriaci k ľavému krídlu RPR, ktorí vyjadrili podporu **Mitterandovi**, sa postupne za zblížovali s PS. (Certains gaullistes de gauche favorables..., 1981) Tento posun ilustruje aj zmena v sebaidentifikovaní predstaviteľov RPR. Kým v r. 1978 sa 52 % z nich hlásilo k politickému strediu, 30 % k stredofavému pólu a iba 18 % k pravici, o 6 rokov neskôr sa za centristov považovalo 26 % z nich, k ľavému strediu sa hlásili iba 2 % a 72 % sa identifikovalo s pravicovým pólom. (Bréchon, Derville, Lecomte, 1987)

Táto pomerne rozsiahla argumentácia popisujúca evolúciu gaullistického hnutia od začiatku 5. republiky nás privádza k záveru, že gaullistické hnutie nemôžeme stotožniť s pravicovým pólom až do začiatku 80. rokov. Pochopiteľne, jeho posun k pravici bol procesom, ktorý prebiehal počas celých 70. rokov a viedol k užšej bipolárnej štruktúre stranického systému, ktorá sa naplno prejavila po voľbách v r. 1978. Pri rekonštruovaní ľavého a pravého pólu stranického systému na úrovni rozloženia síl v Národnom zhromaždení preto označujeme hnutie RPR ako pravicové od volieb do dolnej komory parlamentu, ktoré sa uskutočnili v r. 1981 po tom, ako novozvolený prezident **Mitterand** rozpustil Národné zhromaždenie. V období 1958 – 1981 považujeme gaullistické hnutie za stranu politického strediu.

V nasledujúcom grafe sa usilujeme zobrazit' vývoj stranickej polarity 5. republiky v rámci pólov ľavica – stred – pravica. Jednotlivé percentuálne pomery vyjadrujú silu poslaneckých klubov Národného zhromaždenia, ktoré sme zaradili podľa nasledovného kľúča. K ľavici sme priradili poslanecké kluby, ktoré vznikali okolo PS, PCF, PRG a poslancov reprezentujúcich zelené subjekty spolupracujúcich s PS. K politickému strediu sme priradili gaullistickú stranu do r. 1981, kluby, ktoré utvárali stredoví radikáli z PR, MRP, menšie stredové alebo stredopravé subjekty, ktoré spolupracovali s gaullistami a ďalšie poslanecké kluby profilujúce sa v strede. Po voľbách v r. 2017 sme k nim prirátali klub, ktorý vytvorilo macronistické hnutie LREM, MoDem a „*Les Constructifs*“. Za pravicu sme označili kluby, ktoré reprezentovali zástancov ekonomického liberalizmu: boli tvorené subjektmi ako CNIP, RI, FNRI, UDF a radíme sem aj gaullistický subjekt od r. 1981. Radikálov z PR od r. 1979 považujeme tiež ako súčasť pravice, keďže najskôr tvorili súčasť UDF (do r. 2002) a neskôr UMP (v r. 2002 až 2011). Osobitne sme označili klub poslancov FN, ktorý existoval na pôde Národného zhromaždenia medzi r. 1986 – 1988 a klub, ktorý utvorilo hnutie LFI po voľbách v r. 2017.

Graf 2: Percentuálny podiel rozdelenia poslaneckých mandátov v Národnom zhromaždení podľa ľavopravého spektra v závislosti od výsledkov volieb 5. republiky.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa france-politique.fr

Pokiaľ ide o ľavopravú polaritu 5. republiky, môžeme vyčleniť tri obdobia:

1. Obdobie 1958 – 1981: v tomto období dominoval centristický pól okolo gaullistického hnutia, ako druhý v poradí sa etabloval ľavicový pól a tretím pólom bol postupne sa zväčšujúci pravicový pól, ktorý však z hľadiska

postoja k vládnutiu utváral parlamentnú „marais“ väčšinu spolu s gaullistickým subjektom.

2. Obdobie 1981 – 2017: ide o najdlhšie obdobie (spolu 36 rokov) charakteristické ľavopravou bipolaritou, v ktorom sa pri moci alternoval ľavý a pravý blok. Ten sa naďalej utváral okolo socialistického (PS) a gaullistického subjektu RPR / UMP / LR).
3. Obdobie od r. 2017: ide o posledné obdobie, v ktorom sa väčšina tvorila okolo LREM, ľavicový pól je značne eliminovaný a fragmentovaný, pravicový pól, reprezentovaný LR, takisto oslabený. Ide o návrat vlády v štýle „marais“ (Elgie, 2017), kedy centrálnu pozíciu zaujal ideologicky nehomogénny subjekt, vymedzil sa tak voči ľavému, ako aj pravému pólu a pridružil poslancov z oboch táborov.

3. LREM ako nový politický stred

O tvrdenia, že macronistické hnutie LREM má veľa styčných bodov s gaullistickým hnutím, nie je v literatúre núdza. (Duhamel, 2018; Gicquel, 2018; Mérieau, 2019) Taktiež sa autori z rôznych perspektív zhodujú v tom, že LREM je skôr centristický subjekt. (Evans, Ivaldi, 2017; Kuhn, 2017; Gil, 2019; Perottino, Guasti, 2020) My rozvážame predovšetkým dva argumenty, pre ktoré si myslíme, že LREM zaujalo po voľbách v r. 2017 pozíciu politického streda a disponuje viacerými analógiami s gaullistickým hnutím zo začiatku 5. republiky.

Po prvé, určitá analógia medzi gaullistami a LREM existuje, pokiaľ ide o ideologickú pluralitu straníckej základne. Podobne ako gaullistické hnutie, aj v LREM spolunažívajú viaceré krídla. Podľa štúdie z r. 2018 existuje v rámci prezidentskej strany päť ideologických rodín: liberálni progresívci, ktorí tvoria jadro macronizmu (31 %), egalitárni progresívci pochádzajúci z ľavice (23 %), liberálni konzervatívci tvoriaci pravicové krídlo (23 %), umiernení konzervatívci (19 %), teda skôr centristi a poslednou skupinou sú euroskeptici, ktorí vyjadrujú určité pochybnosti voči EÚ (4 %). (Théveniaud, 2018) Mnohí novozvolení poslanci za LREM síce neboli doposiaľ spojení so straníckou politikou, no desiatky ďalších boli v minulosti členmi LR, centristických zoskupení alebo išlo predstaviteľov ekonomicky liberálneho krídla sociálnej demokracie, pre ktorú už nebolo ďalej vhodnou pôdou zázemie PS. (Gaboulaud, Lechevallier, 2017) **Macron**, ktorý argumentoval svojím externým postavením „outsidera“ voči vtedajším politickým kruhom, si vybudoval základňu svojich stúpcov vďaka kombinácii dvoch zdrojov: obchodné kruhy vydesené identitárnym posunom

strany Republikánov a know-how bývalých vysokých úradníkov a funkcionárov z pravicových kruhov Socialistickej strany. (Escalona, 2017) Samotné hnutie LREM teda môže byť interpretované ako kombinácia poslancov umiernenej pravice a umiernenej ľavice, ktorí sú systematicky opozíciou extrémnej pravici i radikálnej ľavici v kontexte súčasného francúzskeho politického systému. (Elgie, 2017) Ideologicky nesúrodá a štruktúrou neštandardná macronistická strana, do veľkej miery hlásiaca sa k predvolebnému programu **Emmanuela Macrona**, vytvorila na pôde Národného zhromaždenia alianciu s centristickými subjektmi ako UDI a vyše 40 poslancami MoDem. Pridali sa k nim taktiež odídeni z klubu LR a PS, ktorí boli ochotní spolupracovať s prezidentskou väčšinou a podporovať vládu.

Po druhé, **Macron** sa podobne ako **de Gaulle** stavia nad stranické štiepenia a odmieta sa stotožniť s konkrétnou hodnotovou časťou politického spektra, odvolávaním sa na to, že „nie je ľavicový ani pravicový.“ (Wolfrom, 2017; Snégaroff, 2018) V tomto smere sa uberá aj LREM. Macronistické hnutie sa odmietlo profilovať na ľavo-pravej škále a zavrholo toto deliace kritérium, podobne ako zakladateľ Republiky vpred **Emmanuel Macron**. (Le Mouvement: Qui sommes-nous?, 2016; Macron lance son mouvement..., 2016) Odmietnutie uznať význam pravoľavého štiepenia, úsilie reformovať spoločnosť a urobiť kľúčovým štiepením konflikt medzi progresívcami a prívržencami „starého sveta“ je niečo, v čom sa LREM ponáša na gaullistov. **Macron** nazval svoju politiku „progresivizmom“ a k tejto orientácii sa prihlásila aj jeho strana: podľa politológa **Jérôma Sainte-Marieho** ide o pokus prekročiť horizontálne ľavo-pravé štiepenia s cieľom zvýrazniť ako hlavný politický konflikt súčasnosti ten, ktorý prebieha na kolmej, vertikálnej osi, kde voči sebe stoja v opozícii libertariáni a autoritári. (Lemarié, 2018) Byť ľavicový „a zároveň“ pravicový (*être de gauche „et en même temps“ de droite*), rétorický zvrät, ktorý **Macron** neprestal opakovať počas predvolebnej kampane, znamená popieranie relevancie pravoľavého štiepenia. V tomto smere dokázal **Macron** profitovať z „väčšej polarizácie a radikalizácie“ (Rouban 2018, s. 138) politickej objednávky nielen krajnej pravice a radikálnej ľavice, ale aj u kandidátov a subjektov veľkých politických strán. V ich prípadoch vzišli z primárok kandidáti, ktorým sa podarilo využiť niektoré populárne prúdy uprostred svojho elektorátu, nevýhodou bolo, že sa tieto prúdy nachádzali medzi menej centristicky orientovanými voličmi. (Fougère, Barthold, 2020) **Fillon** ako kandidát republikánov napríklad úspešne koptoval konzervatívne kresťanské hnutie *Manif pour tous*, ktoré vzniklo ako hnutie odporu voči legislatíve zavádzajúcej manželstvo osôb rovnakého pohlavia. Skôr sa mu teda podarilo

mobilizovať vekovo staršie skupiny a religiózne orientovanú časť voličov. Na druhej strane, **Hamon** v kampani narábal s programom základného nepodmieneného príjmu ako ideou, ktorá mala predstavovať návrat k socialistickým reformám, čím sa mu opäť podarilo osloviť len určité segmenty elektorátu Socialistickej strany. **Macron**, podobne ako **de Gaulle** v r. 1958, vyhral voľby s veľkou podporou zo strany ľavicového elektorátu. (Duhamel, 2018) **Martin Fougère** a **Charles Barthold** (2020) argumentujú, že tieto menej centristické pozície ponechali obrovský priestor v strede pre **Macrona**, ktorý sa ako „*jediný liberálny kandidát v stopách Tonyho Blaira či Justina Trudeaua nachádzal zdanlivo najbližšie k aktuálnemu politickému status quo, ktorý dovtedy predstavovala centristická politika oboch tradične vládnučích strán.*“ (Fougère, Barthold, 2020, s. 420)

Po voľbách do Národného zhromaždenia v r. 2017 sa udiala najvýznamnejšia rekonpozícia francúzskeho stranického systému za posledných 36 rokov. Vzhľadom na volebný výsledok a politický vplyv, ktorý získal na republikovej úrovni, sa novým pólom stranickej politiky stal subjekt LREM. Tým, že sa vymedzil proti ľavému aj proti pravému pólu, došlo k spochybneniu dovtedajšej konfigurácie politických strán na úrovni dolnej komory parlamentu. Zároveň ani nedošlo k vzniku politickej aliancie so žiadnym z týchto pólov, ktorých politický vplyv zostal výrazne eliminovaný. Podľa vyššie uvedených argumentov si dovoľujeme pól stelesnený LREM nazvať ako centristický pól. Tým pádom systém politických strán smeruje k trojpólovému systému, aký existoval pred r. 1981: systém s dominantným centristickým pólom.

Záver

Cieľom tejto štúdie bola analýza rekonpozície stranického systému 5. francúzskej republiky s ohľadom na transformáciu etablovaných pólov stranickej politiky. Argumentovali sme, že uvedená transformácia po voľbách do Národného zhromaždenia v r. 2017 sa uskutočnila v dvoch rovinách. V prvej rovine došlo k zásadnému prepočítaniu politického vplyvu na pôde dolnej komory parlamentu. Dva hlavné stranické póly – PS a LR – zoskupili menej než 50 % všetkých kresiel Národného zhromaždenia (takáto situácia jestvovala iba v r. 1958 – 1962). Socialistický a gaullistický pól, dva dominantné póly stranickej politiky počas 5. Republiky, ustúpili novému prvku v podobe LREM, ktorý zaujal dominantné postavenie. Okrem tejto zmeny aritmetickej prevahy individuálnych politických strán tvoriacich bipartitnú os systému, okolo ktorej sa zgrupovali politické bloky

prezidentských väčšín a opozície, došlo k ďalšej transformácii kvalitatívneho charakteru. Tá sa týka samotnej polarity stranického systému. Bipolárny charakter politickej súťaže odohrávajúcej sa medzi ľavicovým a pravicovým pólom sa posunul smerom k tripolárnemu usporiadaniu. Popri ľavicovom póle (PS a jej politickí partneri) a pravicovom póle (LR a ich spojenci) sa objavil tretí, centristický pól reprezentovaný LREM. Táto situácia však nie je pre 5. republiku úplne nová. Ide o konfiguráciu, v ktorej sa stranický systém nachádzal až do začiatku 80. rokov. Gaullistické hnutie sa od samého začiatku odmietalo stotožniť s ľavicovým alebo pravicovým pólom. Až do svojej pravicovej konverzie, v dôsledku ktorej bolo eliminované ľavicové krídlo strany a do vedenia strany sa dostali protrhová a ekonomicky liberálni neogaullisti, tento subjekt okupoval ľavý a pravý stred, širšie centrum politického spektra. V článku sme priniesli viaceré dôvody, prečo považujeme gaullistický subjekt až do začiatku 80. rokov za stranu politického streda a prečo si myslíme, že 5. republika isté obdobie fungovala pod tripolárnym systémom politických strán. V tejto argumentačnej línii hovoríme o rekompozícii spôsobenej hnutím LREM, zaplňajúcom priestor politického streda, ako o návrate do tejto skoršej konfigurácie. Tému sa snažíme obhájiť zdôraznením viacerých podobných znakov a analógií medzi LREM a gaullistickým hnutím v prvej fáze 5. republiky.

Na tomto mieste by sme radi uzavreli aj otázku FN / RN, keďže, ako sme uviedli v prvej časti, niektorí autori sa o ňom zmieňujú ako o samostatnom póle stranického systému. Nepochybujeme veľký vplyv a voličskú podporu, ktorú frontisti majú vo francúzskej politike a najviditeľnejšie sa odzrkadľuje v prezidentských voľbách, alebo voľbách do Európskeho parlamentu. Pokiaľ však ide o teritoriálny alebo inštitucionálny vplyv RN na území Francúzska, je v porovnaní s vyššie definovanými piliermi stranického systému zanedbateľný a eliminovaný systémovými pomermi. Na úrovni Národného zhromaždenia či Senátu ide o poslancov, ktorí sú do veľkej miery izolovaní a nevytvárajú svojbytný poslanecký klub. Predpokladáme, že pri zavedení zmiešaného volebného systému alebo čistého systému pomerného zastúpenia by sa táto situácia zásadne zmenila. Vzhľadom na náš prístup k problematike v tejto štúdiu a zadaným cieľom nepovažujeme FN / RN za pól, ktorý by preukázateľne disponoval inštitucionálnym vplyvom v zákonodarnom zbore a že by predstavoval politickú silu, okolo ktorej sa utvára vládnucci alebo opozičný blok, čo sa však v budúcnosti môže zmeniť.

Ako ukazuje vývoj po r. 2017, okolnosti nenasvedčujú tomu, že nová politická rekompozícia je definitívna alebo absolútna. Výsledky komunálnych či senátnych

volieb demonštrujú problém LREM presadiť sa lokálne ako autonómna politická sila, čo je kľúčový faktor znevýhodňujúci hnutie v teritoriálne determinovaných voľbách, ktoré závisia práve od silných pozícií v komunálnej politike. (Hugues, 2017; Caro, Le Borgne, 2020; Mazuir, 2020, Forray, 2020). LREM zatiaľ neuspelo vo voľbách, ktoré sú teritoriálne podmienené a závislé od lokálnych či regionálnych štruktúr. Vďaka tomu na komunálnej úrovni vo väčších mestách či v Senáte dominujú tradičné politické strany ako PS, ale predovšetkým LR. Regionálne a departementálne voľby, ktoré prebehli v r. 2021, potvrdili určitú inštitucionálnu zotrvačnosť. Do čela všetkých metropolitných regiónov boli zvolení ich úradujúci šéfovia – silné regionálne osobnosti tradičných politických síl. LREM nezískalo ani jeden región. Na úrovni regionálnych a departementálnych rád značne prevažujú poslanci PS, LR a ich politických spojencov, pričom prezidentská strana nedokázala narušiť bipolárny charakter týchto volieb. Skutočnosť, že LREM sa zatiaľ nedokázalo presvedčivo etablovať na nižších úrovniach politiky, nás môže viesť k otázke, či má takýto vývoj nejaké implikácie pre blížiacu sa prezidentské a parlamentné voľby.

Berúc do úvahy všetky uvedené volebné neúspechy LREM v období medzi dvomi prezidentskými voľbami, nakoľko je pravdepodobný scenár, že ak bude **Emmanuel Macron** znovuzvolený, následne príde o väčšinovú podporu v dolnej komore zákonodarného zboru? Keďže opäť očakávame súboj medzi **Macronom** a **Le Penovou** v druhom kole prezidentských volieb, ponúkame tri následné scenáre, ktoré radíme od najpravdepodobnejšieho po najmenej pravdepodobný.

Podľa prvého scenára vyhrá prezidentské voľby **Macron** a LREM získa nadpolovičnú väčšinu kresiel v Národnom zhromaždení, vďaka čomu bude môcť vytvoriť prezidentskú väčšinu. Bude to znamenať potvrdenie doterajšej dynamiky, v rámci ktorej voliči v parlamentných voľbách podporia víťaznú prezidentskú stranu, ktorej kandidáta zvolili o mesiac skôr: to sa udialo v rokoch 2002, 2007, 2012 aj v roku 2017 (Evans a Ivaldi, 2018). Politológ **Matthew Shugart** nazýva obdobie medzi prezidentskými voľbami a „potvrdzujúcimi“ voľbami do Národného zhromaždenia ako „*medové týždne*“ (Shugart, 2017). **Shugart** (2022) tvrdí, že vzhľadom na fragmentáciu stranického systému (ktorá sa teraz javí ešte väčšia ako v roku 2017) a logiku fungovania francúzskeho semiprezidentského systému, by v tomto bode bolo prekvapením, ak by LREM nezískalo aspoň jednu tretinu kresiel, vďaka čomu by mohlo pohodlne naďalej vládnuť v aliancii s MoDem a ďalšími centristickými poslancami podporujúcimi **Macrona**. Za tohto predpokladu by pretrval tripolárny systém s dominantným centristickým pólom. Do úvahy však musíme brať i to, že sa postupne mení vnímanie LREM u širšej verejnosti, ktorá

radí macronistický subjekt stále viac vpravo (Le positionnement des Français..., 2019). **Macron** má teraz šancu pritiahnúť viac voličov z tábora LR ako v r. 2017, predovšetkým tú časť, ktorá prináleží k línii GAL.

Druhý scenár predpokladá tiež zvolenie **Macrona** za podobných okolností ako v r. 2017: pretrvalo by štiepenie medzi identitárnym populizmom a macronistickým globalizmom, ľavica by zostala rozdelená a pretrvala by tiež radikalizácia politickej objednávky na oboch stranách spektra. V parlamentných voľbách však LREM doplatí na svoje slabé politické pozície v regiónoch a vznikne väčšina tvorená poslancami LR a stredopravými subjektmi. Utvorí sa tak politická reprezentácia, ktorá bude symetrická s rozložením síl na nižších úrovniach francúzskej politiky a v Senáte. Môže tak dôjsť ku kohabitácii, no pravdepodobnejšie je, že **Macron** nájde spoločnú reč s časťou poslancov LR. Veď napokon obaja jeho premiéri – **Philippe** aj **Castex** – pochádzali z tohto tábora. Prezidentskú väčšinu by mohli tvoriť promacronistickí poslanci LR spolu s poslancami LREM a stredopravými subjektmi (MoDem, UDI a ďalší). Ak sociálnodemokratické či sociálnoliberalné frakcie vo vnútri LREM prežijú mocenské súboje a nedôjde k ich ďalšiemu štiepeniu, môže pretrvať trojpólová konfigurácia podobná tej, keď gaullistický subjekt spolupracoval s pravicom, no zároveň sa voči nej vymedzoval.

V súlade s tretím, najmenej pravdepodobným scenárom, vyhrá prezidentské voľby **Marine Le Penová**, ale nepotvrdí sa Shugartova téza o „medových týždňoch“. Vo voľbách do Národného zhromaždenia sa utvorí tzv. *front républicain* (republikánsky front) ako stratégia s cieľom dosiahnuť kohabitáciu a odstaviť **Le Penovú** od rozhodovania. Ostatné strany by vytvorili širokú alianciu proti RN, pričom by im k tomu pomohla aj dynamika väčšinového volebného systému. Vďaka tomuto systému je RN dlhodobo znevýhodnený a podprezentovaný na úrovni zákonodarného zboru. Premiér, ktorý by bol menovaný ako predstaviteľ parlamentnej väčšiny, by sa stal ústredným exekutívnym aktérom, ako sa to dialo počas kohabitácie v minulosti.

Víťazstvo **Emmanuela Macrona** a úspech jeho hnutia LREM v r. 2017 boli možné vďaka špecifickej štruktúre politických príležitostí, ktoré rámcovali prezidentské voľby a voľby do Národného zhromaždenia. Zároveň sa potvrdil vedľajší účinok širšej inštitucionálnej logiky, ktorá vyplýva z nastavenia volebného kalendára od r. 2002. Vďaka nej nový prezident získava parlamentnú väčšinu vytvárajúcu sa okolo strany, ktorá ho nominovala do prezidentských volieb. Je vysoko pravdepodobné, že sa tento princíp prejaví aj vo voľbách v r. 2022. Je tu však faktor, ktorého silu v tejto chvíli nedokážeme adekvátne posúdiť. Teritoriálne

etablovanie LREM môže byť preto dôvodom, prečo nová štruktúra s dominantným centristickým pólom v strednodobom horizonte nepretrvá a môže viesť k ešte väčšej dezintegrácii stranického spektra. Rekompozície a posunov v polarite politických strán francúzskeho stranického systému sa preto môžeme dočkať aj v najbližšom období.

Literatúra:

- ACCETTI, C. I. 2017. Essay by Carlo Invernizzi Accetti. In *Macron: A Class Act (ISSF forum on Emmanuel Macron)*, Behrent, M. C. - Manent, A.-F., eds., The International Security Studies Forum, 2017. Dostupné na internete: <http://issforum.org/roundtables/policy/2-2-macron>.
- ANDERSEN, R. – EVANS, J. 2003. Contemporary developments in political space in France. In *The French party system*, Evans, J., ed., Manchester and New York: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6120-2. s. 171–187. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.7765/9781526137746.00022>.
- AUGUSTÍN, M. 2017. Národný front po „normalizácii“: iný a predsa stále taký istý. In *Sociálne vedy z perspektívy mladých vedeckých pracovníkov*. Trnava: UCM v Trnave, 2017. ISBN 978-80-8105-826-4. s. 144–160.
- BAKKER, R. a kol. 2015. Measuring Party Positions in Europe: The Chapel Hill Expert Survey Trend File, 1999 – 2010. In *Party Politics*, roč. 21, č. 1, 2015, ISSN 1460-3683, s. 143–152. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1177/1354068812462931>.
- BAUDOIN, J. 1990. Le „moment néo-libéral“ du RPR: essai d'interprétation. In *Revue française de science politique*, roč. 40, č. 6, 1990, ISSN 0035-2950, s. 830–844. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3406/rfsp.1990.394523>.
- BILLARD, Y. 2005. Les gaullistes de gauche. In *Histoire des gauches en France. Volume 2*, Becker, J.-J., ed., Paris: La Découverte, 2005. ISBN 978-2286009120. s. 190–196. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/dec.becke.2005.02.0190>.
- BORNSCHIER, S. – LACHAT, R. 2009. The Evolution of the French Political Space and Party System. In *West European Politics*, roč. 32, č. 2, 2009, ISSN 1743-9655, s. 360–383. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/01402380802670677>.
- BRÉCHON, P. – DERVILLE, J. – LECOMTE, P. 1987. L'univers idéologique des cadres RPR. Entre l'héritage gaulliste et la dérive droite. In *Revue française de science politique*, roč. 37, č. 5, 1987, ISSN 0035-2950, s. 675–695.

- Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3406/rfsp.1987.411575>.
- BRUNET, E. 2016. *L'Obsession gaulliste*. Paríž: Éditions Albin Michel, 2016. 320 s. ISBN 978-2-226-42198-2.
- CARO, I. – LE BORGNE, B. 2020. *Municipales 2020: tous les partis revendiquent la victoire, mais qui a vraiment gagné les élections?* Franceinfo. Dostupné na internete: https://www.francetvinfo.fr/politique/la-republique-en-marche/infographies-municipales-2020-tous-les-partis-revendiquent-la-victoire-mais-qui-a-vraiment-gagne-les-elections_4029831.html.
- CASANOVA, P. 1971. Chronique politique. In *La Revue administrative*, roč. 24, č. 141, 1971, ISSN 0035-0672, s. 360–262.
- Certains gaullistes de gauche favorables à M. Mitterrand tentent de s'organiser*. 1981. Le Monde. Dostupné na internete: https://www.lemonde.fr/archives/article/1981/05/20/certains-gaullistes-de-gauche-favorables-a-m-mitterrand-tendent-de-s-organiser_2721247_1819218.html.
- CHOFFAT, T. 2017. Le „macronisme“ et la fin des partis traditionnels? In *Civitas Europa*, roč. 39, č. 2, 2017, ISSN 2496-4514, s. 161–179. <https://doi.org/10.3917/civit.039.0161>.
- COLE, A. 2005. *French Politics and Society*. 2. vyd. Londýn: Pearson Education, 2004. 293 s. ISBN 0-582-47367-5
- DELWIT, P. 2014. *Les partis politiques en France*. Brusel: Editions de l'Université de Bruxelles, 2014. 249 s. ISBN 978-2-8004-1551-2
- DENIS, T. – KARLIN, É. 2014. Cette France qui tombe dans les bras du FN. Dostupné na internete: L'Express. https://www.lexpress.fr/actualite/politique/fn/cette-france-qui-tombe-dans-les-bras-du-fn_1618575.html.
- DUHAMEL, O. 2018. Macron ou l'illusion de la république gaullienne. In *Pouvoirs*, roč. 166, č. 3, 2018, ISSN 0152-0768, s. 5–12. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/pouv.166.0005>.
- DUVERGER, M. 1996. *Le système politique français*. 21. vyd. Paríž: Presses Universitaires de France, 1996. 610 s. ISBN 978-2-13-047414-2.
- ELGIE, R. 2017. The election of Emmanuel Macron and the new French party system: a return to the *éternel marais*? In *Modern & Contemporary France*, roč. 26, č. 1, 2017, ISSN 1469-9869, s. 15–29. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/09639489.2017.1408062>.
- Entretien avec Michel Droit, troisième Partie, 15 décembre 1965*. 1965. Charles de Gaulle paroles publique. Dostupné na internete: <https://fresques.ina.fr/de>

- gaulle/fiche-media/Gaulle00112/entretien-avec-michel-droit-troisieme-partie.html.
- ESCALONA, F. 2017. Le „moment Macron“. In *Cités*, roč. 72, č. 4, 2017, ISSN 1299-5495, s. 175–185. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/cite.072.0175>.
- EVANS, J. – IVALDI, G. 2017. An atypical 'honeymoon' election? Contextual and strategic opportunities in the 2017 French legislative elections. In *French Politics*, roč. 15, č. 3, 2017, ISSN 1476-3427, s. 322–339. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1057/s41253-017-0040-y>.
- EVANS, J. – IVALDI, G. 2018. *The 2017 French Presidential Elections. A Political Reformation?* Londýn: Palgrave Macmillan, 2018. 282 s. ISBN 978-3-319-68327-0. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-68327-0>.
- FN: „La gauche et la droite c'est la même chose“. 2012. Europe 1. Dostupné na internete: <https://www.europe1.fr/politique/FN-La-gauche-et-la-droite-c-est-la-meme-chose-813288>.
- FORRAY, J.-B. 2020. *Sénatoriales: l'éternel retour de l'ancien monde*. La Gazette des communes. Dostupné na internete: <https://www.lagazettedescommunes.com/696454/senatoriales-leternel-retour-de-lancien-monde/>.
- FOUGÈRE, M. – BARTHOLD, CH. 2020. Onwards to the new political frontier: Macron's electoral populism. In *Organization*, roč. 27, č. 3, 2020, ISSN 1461-7323, s. 419–430. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1177/1350508420910567>.
- GABOULAUD, A. – LECHEVALLIER, A.-S. 2017. *Les députés En Marche! sont-ils tous ni de droite ni de gauche?* Paris Match. Dostupné na internete: <https://www.parismatch.com/Actu/Politique/Les-deputes-En-Marche-sont-ils-tous-ni-de-droite-ni-de-gauche>.
- GICQUEL, J. 2018. Le sens unique de la Constitution de la Ve République. In *Titre VII*, roč. 1, č. 1, 2018, ISSN 2647-6614, s. 3–10. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/tvii.001.0003>.
- GIL, C. M. 2019. Spatial analysis of La République En Marche and French Parties, 2002–2017. In *French Politics*, roč. 17, č. 2, 2019, ISSN 1476-3427, s. 184–210. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1057/s41253-018-0073-x>.
- GOGUEL, F. 1990. L'électorat du gaullisme et du général de Gaulle. In *La politique sociale du général de Gaulle*, Vandebussche, R. – Sirinelli, J. F. – Sadoun, M., eds., Lille: Publications de l'Institut de recherches historiques du Septentrion, 1990. ISBN 978-2905637109. s. 291–203.

- GRUNBERG, G. 2011. Le parti d'Épinay: d'une rupture fantasmée à un réformisme mal assumé. In *Histoire@Politique*, roč. 1, č. 1, 2011, ISSN 1954-3670, s. 99–111. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/hp.013.0009>.
- HOOGE, L. – MARKS, G. – WILSON, C. J. 2002. Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration? In *Comparative Political Studies*, roč. 35, č. 8, 2002, ISSN 1552-3829, s. 965–989. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1177/001041402236310>.
- HUGUES, B. 2017. *Sénatoriales: les raisons de la débâcle de Macron et de La République en marche*. Franceinfo. Dostupné na internete: https://www.francetvinfo.fr/politique/la-republique-en-marche/senatoriales-les-raisons-de-la-debacle-de-macron-et-de-la-republique-en-marche_2387573.html.
- KATZ, R. S. – MAIR, P. 2009. The Cartel Party Thesis: A Restatement. In *Perspectives on Politics* roč. 7, č. 4, 2009, ISSN 1541-0986, s. 753–766. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1017/S1537592709991782>.
- KIRCHHEIMER, O. 1966. The Transformation of the Western European Party Systems. In *Political Parties and Political Development*, LaPalombara, J. – Weiner, M., eds., Princeton: Princeton University Press, 1966. ISBN 978-0691648491. s. 177–200. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1515/9781400875337-007>.
- KUHN, R. 2017. French Revolution? The 2017 Presidential and Parliamentary Elections. In *Parliamentary Affairs*, roč. 71, č. 3, 2017, ISSN 0031-2290, s. 483–500. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1093/pa/gsx043>.
- LACHAISE, B. 1990. De Gaulle et les gaullistes face aux conflits sociaux au temps du RPF. In *La politique sociale du général de Gaulle*, Vandenbussche, R. – Sirinelli, J. F. – Sadoun, M., eds., Lille: Publications de l'Institut de recherches historiques du Septentrion, 1990. ISBN 978-2905637109. s. 69–89.
- Le Mouvement: Qui sommes-nous?* 2016. Dostupné na internete: <https://en-marche.fr/le-mouvement>.
- Le Pen: Philippe à Matignon, c'est la „confirmation de l'existence“ de „l'UMPS“.* 2017. BFM TV. Dostupné na internete: https://www.bfmtv.com/politique/le-pen-philippe-a-matignon-c-est-la-confirmation-de-l-existence-de-l-umps_AN-201705150071.html.
- Le positionnement des Français et d'Emmanuel Macron sur un axe gauche-droite.* 2019. Dostupné na internete: <https://www.ifop.com/publication/le-positionnement-des-francais-et-demmanuel-macron-sur-un-axe-gauche-droite-2/>.

- Le président du R. P. R. revendique plus de 500 000 adhérents.* 1977. Le Monde. Dostupné na internete: https://www.lemonde.fr/archives/article/1977/10/28/le-president-du-r-p-r-revendique-plus-de-500-000-adherents_2880550_1819218.html.
- LE VAN-LEMESLE, L. 1990. La participation dans l'entreprise: de la théorie à la pratique. In *La politique sociale du général de Gaulle*, Vandebussche, R. – Sirinelli, J. F. – Sadoun, M., eds., Lille: Publications de l'Institut de recherches historiques du Septentrion, 1990. ISBN 978-2905637109. s. 187–208.
- LEMARIÉ, A. 2018. „Le progressisme parle aux gagnants de la mondialisation, peu aux milieux populaires.” Le Monde. Dostupné na internete: https://www.lemonde.fr/politique/article/2018/10/20/le-progressisme-parle-aux-gagnants-de-la-mondialisation-peu-aux-milieux-populaires_5372248_823448.html.
- LORIMER, M. 2019. „Ni droite, Ni gauche, Français!” Far right populism and the future of Left/Right politics. In *Trumping the Mainstream: The Conquest of Democratic Politics by the Populist Radical Right*, Herman, L.-E. – Muldoon, J., eds., Londýn: Routledge, 2019. ISBN 978-1138502635. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.4324/9781315144993-7>.
- Macron lance son mouvement politique "En Marche !", ni de droite ni de gauche.* 2016. L'Express. Dostupné na internete: https://www.lexpress.fr/actualite/politique/macron-lance-son-mouvement-politique-en-marche-ni-de-droite-ni-de-gauche_1780184.html.
- MAZUIR, V. 2020. *Elections sénatoriales 2020: ce qu'il faut retenir.* Les Echos. Dostupné na internete: <https://www.lesechos.fr/politique-societe/politique/les-elections-senatoriales-2020-1239551>.
- MÉRIEAU, E. 2019. French authoritarian constitutionalism and its legacy. In *Authoritarian Constitutionalism. Comparative Analysis and Critique*, García, H. A. – Frankenberg, G., ed., Cheltenham: Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1788117845. s. 185–208. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.4337/9781788117852.00014>.
- PASSERON, A. 1975. *M. Chirac demande à l'U.D.R. de se démarquer de la droite.* Le Monde. Dostupné na internete: https://www.lemonde.fr/archives/article/1975/07/01/m-chirac-demande-a-l-u-d-r-de-se-demarquer-de-la-droite_3143714_1819218.html.
- PASSERON, A. 1977. *M. Chirac évoque la „droite libérale et conservatrice“ à laquelle le R.P.R. est „associé dans la majorité“.* Le Monde. Dostupné na internete: <https://www.lemonde.fr/archives/article/1977/10/22/m-chirac>

- evoque-la-droite-liberale-et-conservatrice-a-laquelle-le-r-p-r-est-associe-dans-la-majorite_2880267_1819218.html.
- Percentage of good opinions towards Presidents of the French Fifth Republic among French in 2018. 2020. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/950172/popularity-french-presidents-france/>.
- PERRAUDEAU, É. 2001. Le système des partis sous la Ve République. In *Pouvoirs*, roč. 99, č. 4, 2001, ISSN 0152-0768, s. 101–115. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3917/pouv.099.0101>.
- PEROTTINO, M. – GUASTI, P. 2020. Technocratic Populism à la Française? The Roots and Mechanisms of Emmanuel Macron's Success. In *Politics and Governance*, roč. 8, č. 4, 2020, ISSN 2183-2463, s. 545–555. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17645/pag.v8i4.3412>.
- PIKETTY, T. 2018. *Brahmin Left vs Merchant Right: Rising Inequality and the Changing Structure of Political Conflict. (Evidence from France, Britain and the US, 1948-2017)*. Dostupné na internete: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Piketty2018.pdf>.
- PIKETTY, T. 2020. *Capital and Ideology*. Cambridge: Harvard University Press, 2020. 1104 s. ISBN 978-0674980822. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.4159/9780674245075>.
- POZZI, J. 2020. *Le gaullisme social: le rendez-vous manqué de la droite française? The Conversation*. Dostupné na internete: <https://theconversation.com/le-gaullisme-social-le-rendez-vous-manque-de-la-droite-francaise-138310>.
- RÉMOND, R. 1990. Introduction. In *La politique sociale du général de Gaulle*, Vandebussche, R. – Sirinelli, J. F. – Sadoun, M., eds., Lille: Publications de l'Institut de recherches historiques du Septentrion, 1990. ISBN 978-2905637109. s. 7–12.
- RISPIN, W. 2021. *The French Centre Right and the Challenges of a Party System in Transition*. London: Palgrave Macmillan, 2021. 245 s. ISBN 978-3-030-60894-1
- ROSS, G. – JENSON, J. 1983. Crisis and France's "Third Way" Genesis, Implementation and Contradictions of a Left Strategy out of Economic Crisis. In *Studies in Political Economy*, roč. 11, č. 1, 1983, ISSN 1918-7033, s. 71–103. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/19187033.1983.11675663>.
- ROUBAN, L. 2018. *Le paradoxe du macronisme*. Paríž: Presses de Sciences Po, 2018. 180 s. ISBN 978-2724623024. Dostupné na internete:

- <https://doi.org/10.3917/scpo.rouba.2018.01>.
- SHUGART, M. 2017. *France: What to expect for the assembly?* Fruits and Votes. Dostupné na internete: <https://fruitsandvotes.wordpress.com/2017/04/23/france-what-to-expect-for-the-assembly/>.
- SHUGART, M. 2022. *Will Macron lose his assembly majority?* Fruits and Votes. Dostupné na internete: <https://fruitsandvotes.wordpress.com/2022/03/15/will-macron-lose-his-assembly-majority/>.
- SNÉGAROFF, T. 2018. *Histoires d'info. Le positionnement „ni droite ni gauche“ d'Emmanuel Macron.* Franceinfo. Dostupné na internete: https://www.francetvinfo.fr/replay-radio/histoires-d-info/histoires-d-info-le-positionnement-ni-droite-ni-gauche-demmanuel-macron_2874355.html.
- TANCA, L. 2019. *Jacques Chirac était-il vraiment le président le plus populaire de la Vème république?* BFM TV. Dostupné na internete: https://www.bfmtv.com/politique/jacques-chirac-etait-il-vraiment-le-president-le-plus-populaire-de-la-veme-republique_AN-201909260089.html.
- THÉVENIAUD, P. 2018. *Un peu de gauche, un peu de droite, centriste... les cinq familles des adhérents LREM.* Le Parisien. Dostupné na internete: <https://www.leparisien.fr/politique/un-peu-de-gauche-un-peu-de-droite-centriste-les-cinq-familles-des-adherents-lrem-09-10-2018-7914330.php>.
- TOUCHARD, J. 1978. *Le gaullisme 1940 – 1969.* Paríž: Le Seuil, 1978. 381 s. ISBN 978-2020047975.
- WILLIAMS, P. M. 1964. *Crisis and Compromise: Politics in the Fourth Republic.* London: Longman, 1964. 546 s. ISBN 978-0208003522.
- WOLFROM, M. 2017. *Emmanuel Macron, ovni politique „ni de droite ni de gauche“.* Dostupné na internete: <https://www.publicsenat.fr/article/politique/emmanuel-macron-ovni-politique-ni-de-droite-ni-de-gauche-59152>.
- YSMAL, C. 1989. *Les partis politiques sous la Ve République.* Paríž: Editions Montchrestien, 1989. 32 s. ISBN 978-2707603586.